

Dinnyés István

A JÁSZSÁG KAPUJA, JÁSZFÉNYSZARU RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK

A Jászfényszaruért Alapítvány 25 éves évfordulójára megjelent, a Hild Viktor és Kiss József emléke előtt tisztelgő kötet szép adomány a város és a Jászság minden lakója részére.

Hild Viktor (1865–1929) újságíró és közéleti személyiség, a Jászság (és Jász-Nagykun-Szolnok megye) régészeti és történelmi emlékeinek kiemelkedő kutatója és gyűjtője, aki a Jász Múzeumnak is volt munkatársa. Régészeti gyűjteménye pedig a szolnoki Damjanich János Múzeum alapításához járult hozzá. Munkásságáról a Szolnok Megyei Múzeumi Adattár 25–26. és 27. (1975) számában Kaposvári Gyula ny. megyei múzeumigazgató emlékezett meg, a Hild-gyűjtemény régészeti és antik numizmatikai tárgyait Stanczik Ilona és H. Vaday Andrea dolgozta fel. Kiss József (1924–1989) tanár, helytörténész, Jászfényszaru néprajzi és történelmi emlékeinek kutatója, akinek a régészeti leletek, lelőhelyek felderítésében is komoly szerepe volt. Ő hozta létre a város helytörténelmi gyűjteményét is.

A kötet népes, 19 fős szerzőgárdája jó példája a több korosztályba tartozó, 8 intézményben dolgozó kutatók együttműködésének.

Ki kell emelni dr. Selmeczi László régész-néprajzos, címzetes docens bevezetőjét, a Jász Múzeum 2019. évi, Jászfényszaru emlékeit bemutató kiállítást megnyitó beszédét. Hiszen ő a jászok és a kunok régészeti hagyatékának meghatározó kutatója, aki – ebben a tekintetben – folytatója lett Hild Viktor munkásságának.

A bevezető után dr. Langó Péter Jászfényszaru régészeti kutatástörténetét dolgozta fel igen részletesen és olvasmányosan. Kiemelte a régészeti leletek, lelőhelyek gyűjtésében, felderítésében sokat vállaló személyek (amatőrök és régészek) munkásságát, a 2000-es évek megelőző feltárásainak jelentőségét a város régmúltjának megismerésében, a város vezetőinek a régmúlt emlékei megmentésében játszott fontos szerepét.

Cikke után a régészeti korszakok relikviáit bemutató, feldolgozó tanulmányok következnek. Több korszak esetében a helyi és a környékbeli régészeti emlékeket áttekintő cikket a helyi leleteket feldolgozó értekezések követik. Szerencsés megoldás ez minden esetben, ahol a jászfényszarui leletek ezt lehetővé teszik: a késői őskőkor (Kr. e. 15–10. évezred), a római kor (jázig szarmaták, 1–5. század eleje), az avar időszak (567/568–9. század eleje), a honfoglalás és az Árpád-kor (895/896–1301).

Gutay M.–Gulyás A. Z.–Kerékgyártó Gy. szerzőhármas első tanulmánya a Jászság (benne Jászfényszaru) és a szomszédság felső őskőkor végi (epipaleolitikum) lelőhelyeit, második tanulmányuk a Jászfényszaru-Szemételep I. lelőhely őskőkor végi leleteit mutatja be. Szintén szerzőhármas, F. Kovács P.–Gulyás A. Z.–Mali P. cikke foglalkozik a város őskori (kb. Kr. e. 6000–Kr. születése körül) elég szerény emlékeivel.

Jászfényszaru római kori, szarmata emlékeinek gazdagsága indokolja, hogy a kötetben Masek Zsófia a mintegy 400–450 éves szarmata időszak történelmét és a régészeti emlékeket áttekintő cikkében az Alföld szarmata időszaka kutatásának főbb kérdéseit is bemutassa –

kitekintve az 5. századi leletekre is. Cikke után Skriba P. és Larsson N. a Hatvani-határ és a Pipis-halom lelőhelyek emlékeit, Gulyás A. Z. és Masek Zs. a Szeméttelap I. lelőhely leleteit ismerteti. A kötet régészeti részének vége felé, a legújabb feltárások között Polgár Z. a Gyékényes II. lelőhely hosszú életű szarmata településéről és jórészt körárkos temetőjéről, F. Kovács P. és Hoppál K. a Gyékényes IV. lelőhely feltárásáról számol be röviden. Farkas K. V. írása a Csörsz-árok, a szarmata sánc-árok rendszerrel foglalkozik.

Madaras László cikke az avar kor (567–9. század eleje) történeti áttekintése után mutatja be a Jászság avar kori sírleleteit és a településkutatás eredményeit. A Jászfényszaru–Csépe-lapos II. lelőhelyen feltárt, 63 síros temetőrészlet főbb jellegzetességeit tárja az olvasók elé Schilling L., majd Búr Luca a temetőrészlet néhány sírjának antropológiai vizsgálatát foglalja össze.

A magyar honfoglalás- és kora Árpád-kor emlékeinek rövid számbavételét Langó Péter cikkében találjuk. Ezután a jászfényszarui, honfoglalás kori sírleleteket, az 1914-ben a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott leleteket és a Kórés határrészen 2002-ben előkerült, módos női sír leleteit tárgyalja részletesen, megemlítve az Agyagoson, a Szeméttelap I. lelőhelyen 2017–2018-ban feltárt sírokat. A 10. századi sírleletek után következnek a város 21 lelőhelyének 11–13. századi emlékei Bíró Gyöngyvér feldolgozásában. Legjelentősebbek a Samsung parkoló (Szőlők alja) területének megelőző feltárása során előkerült Árpád-kori falu emlékei (lakóházak, szabadtéri kemencék, gödrök, karámok, árkok) és leletei, melyek szerint a falu a 13. században, esetleg a 14. század elején szűnt meg. Cikkét az Árpád-kori települések elhelyezkedésének Jászfényszarun is megfigyelt jellegzetességeivel és a falvak életének bemutatásával zárja. F. Kovács P. és Gulyás A. Z. a Béke Tsz lelőhelyen 2016–2017-ben végzett feltárásról, Árpád-kori településről és őskori sírokról tájékoztat röviden.

Selmeczi László tanulmánya méltó zárása a könyv régészeti részének, benne foglalja össze a jászok történelmére vonatkozó kutatásainak eredményeit. Részletezi a jászok történetéről szóló korábbi és újabb eredményeket, beszámol a vitás megállapításokról. A történeti forrásadatok elemzését összeveti saját régészeti kutatásainak eredményeivel. Gazdag történeti és régészeti – legfontosabbak a Kozma-parton és a kat. templom mellett végzett ásatásai – ismeretanyag birtokában fejti ki Jászfényszaru és a jászok kapcsolatát, a jász település kialakulásának folyamatát. Feltételezi, hogy a városhatár más részein is lehettek korai, a 13. század közepe táján létesített jász települések.

Végül ki kell emelnünk a címlapon és a Mellékletben színes fényképen megjelenített, 15. századi, német területről származó, a szerelmespárt ábrázoló, sajnos hiányos, 5,6 cm magas bronzöntvény kisplasztikát. A hazai régészeti leletek között ritka kisplasztika a Szeméttelap I. lelőhely fémkeresővel történt átvizsgálása során került elő 2017-ben.

A „Jászság kapuja...” könyv régészeti tanulmányai, cikkei nem a régészeti emlékek feldolgozását, hanem összefoglaló jellegű bemutatását, értékelését tárják az olvasók elé. Mégis szokatlan megoldás, hogy a leletek leírása (a Katalógus fekete-fehér fényképei és a Melléklet színes tárgyfotói) és a Melléklet régészeti tanulmányokhoz kapcsolódó négy színes térképe, három ábrája a régészeti írással lezárását követik külön részben. Mind a város múltja iránt érdeklődők, mind a szakember olvasók számára ez az elrendezés nehézkessé teszi a tanulmányok használatát, megértését, hiszen állandóan lapozni kell a könyvet, keresni a gyakran csak katalógusszámként hivatkozott tárgyakat a Katalógusban és a Melléklet színes fotóin. A tárgyak – akár rövid – leírása és a fotók szövegközi képként, vagy a fotók a cikkek végére, képes táblákba rendezve a vonatkozó tanulmányokba illeszkednek. A Melléklet térképei és ábrái

igazán az illető tanulmány szövegébe illesztve töltenék be rendeltetésüket: pl. az 1. térkép (Jászfényszaru régészeti lelőhelyeinek térképe) Langó Péter kutatástörténeti írásának a végére, a 2. térkép és az 1–3. ábra a Gutay–Gulyás–Kerékgyártó szerzőhármasnak a Jászfényszaru–Szeméttelep I. lelőhely késő paleolit leletanyagát feldolgozó cikkébe.

Gutay M.–Gulyás A. Z.–Kerékgyártó Gy. Paleolitikus lelőhelyek a Jászságban című cikkében a Jászfelsőszentgyörgy–Szúnyogos őskőkor végi lelőhely korának meghatározásánál talán célszerűbb lett volna a köznyelvi, nem szakembereknek is érthető formát alkalmazni a radioaktív szénizotópos (C^{14}) kormeghatározás kapcsán: BP = a hagyományos meghatározású kor években, a cal. BC = a C^{14} lebomlására vonatkozó, újabb adatok alapján módosított kor.

Még egy megjegyzés: a Katalógus 116. csizmazveretek tárgyleírásában *cipőveret* megnevezés szerepel, ami egyértelműen téves, bizonyára elírás, mert honfoglalóink nem viseltek-hordtak cipőt.

A kötetet a Jászfényszaruért Alapítvány 25 éves tevékenységéről szóló részletes beszámoló zárja. Megismerkedünk az Alapítványnak a város és lakói életében betöltött, szerteágazó szerepével az oktatás, a kultúra, a környezet- és természetvédelem területén. A beszámoló azt is bizonyítja, hogy az Alapítvány sikereit a helyi, a jászsági lakosság és a vállalkozások anyagi támogatása teszi lehetővé. Jelen kötet megjelenéséhez sem volt szükség állami költségvetési szerepre.

(*A Jászság kapuja, Jászfényszaru – Régészeti tanulmányok Jászfényszaruról.*
Jászfényszaru, 2019.)